

1. Каримова А. Б. Регионы в современном мире [Текст] / А. Б. Каримова // Социологические исследования. – 2006. – № 5. – С. 42–51.
2. Фарукшин М. Х. Судьбы федерализма в условиях глобализации [Электронный ресурс] / М. Х. Фарукшин // Политическая экспертиза. – Режим доступа : <http://www.politex.info/content/view/697/30/>.
3. Бульба В. Г. Историко-компаративный обзор классических парадигм назначения сущности та змісту функцій держави [Электронный ресурс] / В. Г. Бульба // Державне будівництво. – 2010. – № 2. – Режим доступа : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeVu/2010-2/index.html>.
4. НАФТА – Североамериканская зона свободной торговли [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.globfin.ru/info/nafta.htm>.
5. Конституция Канады [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.pravo.vuzlib.net/book_z2021_page_12.html.
6. Конституция Федеративной Республики Германии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.uznal.org/constitution.php?text=Germany&language=r>.
7. Конституция Российской Федерации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.uznal.org/constitution.php?text=Russia&language=r>

Отримано 03.02.2012

Аннотація

В работе исследуется влияние глобализации на федеративные государства. Автор анализирует политические, правовые и экономические изменения, происходящие в федеративных государствах под влиянием глобализации. Особое внимание в статье уделяется проблеме распределения функций и полномочий между субъектами федерации и федеральными центрами. Сделан вывод, что именно соотношение между полномочиями центра и субъектов претерпевают заметных изменений под влиянием глобализационных процессов.

Summary

The influence of globalization on the federal states is considered in this article. The author analyses political, legal and economic changes that take place in the federal states under the act of globalization. The point of the article is distribution of functions and plenary powers between the subjects of federation and federal centres. To conclude the author notes that plenary powers correlation between subjects and the centre itself changes noticeably under the influence of globalization process.

УДК 81'1:34

*С. В. Дорда, канд. філол. наук, доц. кафедри іноземних мов
ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”*

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА СУДОВОГО ДИСКУРСУ АНГЛІЇ ТА УЕЛЬСУ

Стаття присвячена дослідженню однієї із національно-культурних специфічних рис судового дискурсу Англії та Уельсу, зокрема, прийнятих в суді форм звертання до суддів.

Ключові слова: юрислінгвістика, судовий дискурс, судовий етикет, звертання, суддя.

Постановка проблеми. До вивчення різних типів дискурсу, які формуються в умовах різноманітних сфер людської діяльності, звертаються як вітчизняні, так і закордонні дослідники питань мовленнєвої комунікації. Серед дискурсивних досліджень особливе місце посідають роботи, присвячені спілкуванню за інституціональних обставин, які накладають певні обмеження на мовленнєву поведінку учасників спілкування. Незважаючи на існування великої кількості робіт, метою яких є вивчення інституціональних типів дискурсу, наприклад, політич-

ного, ділового, педагогічного, деякі типи інституціональної комунікації залишаються об'єктом всебічного дослідження. До таких типів дискурсу можна віднести судовий дискурс.

Метою статті є розгляд окремих національно-культурних специфічних рис судового дискурсу Англії та Уельсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження судового дискурсу дозволили описати окремим авторам його жанровий простір (П. Тієрсема, В.К. Батія, Н. П. Глінська), деякі функціонально-стилістичні особливості (Т. В. Губаєва, В. Б. Ісаков, М. Б. Кострова, Л. В. Правікова, Б. Гарнер), прагматичні (М. Д. Голев, Є. І. Галяшина), термінологічні (С. Хижняк, Н. П. Глінсь-

ка) та семасіологічні особливості (Шевірдяєва). Крім того, досліджується проблема ефективного використання термінології (Т. В. Новікова, Т. В. Риженкова, С. П. Хижняк, Л. М. Солан), з'ясовується структурно-мовна організація текстів (І. А. Горелова, Н. І. Кузнецова, П. Тієрса).

Виклад основного матеріалу. Інтерес до проблем функціонування мови в різних сферах людської діяльності охопив і сферу правової діяльності. На межі права та лінгвістики сформувалась нова дисципліна – юрислінгвістика, яка має своє коло проблем та методологію. Засновником системного вивчення юридичного аспекта мови вважають М. Д. Голева. На думку російських вчених, юридичний аспект мови – це, по-перше, ті природні мовні виявлення, котрі “самі в собі” містять елементи права, в кожному з яких можна побачити певний потенціал юридизації. Говорячи про юридизовані виявлення природної мови, вони мають на увазі мовні норми – як стихійні, так і кодифіковані. Їх наближення до юридичної сфери означає необхідність достатньо високого ступеня канонізації природних “прав” мови і носіїв мови; в соціальному плані тут слід говорити про права користувачів мови на зручне (недискримінаційне) користування нею.

По-друге, до сфери юрислінгвістики належать ті закономірності природної мови, які є і повинні бути в основі тексту закону, що визначають його створення та використання в юридичній практиці [1].

Одним із ключових понять юрислінгвістики є поняття дискурсу. Дискурсивний аналіз характеризується врахуванням ситуації, в якій розгортається дискурс. Учасники дискурсу об'єднують мову з явищами позамовного порядку, широким ситуативним контекстом, прагматичними, психологічними, соціокультурними факторами.

Під юридичним дискурсом розуміється діяльність, яка регламентується певними історичними і соціокультурними кодами (традиціями), а також є такою, що утворює зміст; вона спрямована на формулювання норм, правове закріплення (легітимізацію), регулювання та контроль суспільних відносин [2].

Судовий дискурс є різновидом і складовою частиною юридичного дискурсу. Судовий дискурс розуміють як вербально-знакове відображення процесу комунікації в ході судового процесу, яке розглядається в соціально-історичному, національно-культурному, конкретному ситуативному контексті з урахуванням характеристик та намірів комунікантів [3, с. 10]. Невід'ємною частиною судового дискурсу є судовий етикет.

Ч. Беккарія писав, що “формальність та урочистість необхідні для відправлення правосуддя,

для того, щоб нічого не залишати на сваволю судді, щоб народ знав, що суд відбувається на основі твердих правил, а не безладно та упереджено” [4, с. 224]. Забезпеченню урочистості правосуддя, охороні та підтримці авторитету судової влади служать правила судового етикету.

Етикет в загальному сенсі розуміють як сукупність правил поведінки, які регулюють зовнішні прояви людських взаємовідносин (поводження з оточуючими, форми звертання та привітання, поведінка в громадських місцях, манери та одяг). Етикет – це складова частина зовнішньої культури людини та суспільства [5, с. 427–428]. Він базується на законах пристойності, ввічливості, сприяє створенню шанобливого ставлення до людей, установ.

В лінгвістиці під етикетом розуміється “мікросистема національно-специфічних вербальних одиниць, прийнятих та продиктованих суспільством для встановлення контакту співбесідників, підтримки спілкування в бажаній тональності відповідно до правил мовленнєвої поведінки” [6, с. 2] (*переклад автора*).

Судовий етикет – це сукупність правил поведінки суб'єктів судового процесу, які регулюють зовнішні прояви взаємовідносин між судом та особами, які беруть участь у справі, форми їхнього спілкування, які побудовані на визнанні авторитету органів правосуддя та необхідності дотримання пристойності поведінки в державній установі [7, с. 95].

У конкретному акті спілкування комуніканти взаємодіють як соціальні типи. Орієнтація на співбесідника під час спілкування здійснюється не лише за допомогою певного набору засобів (мовних, невербальних), але й за ознаками ролей. У процесі спілкування слід розрізняти статусні, позиційні та ситуативні ролі [8, с. 53].

У діяльнісно-ролевій структурі ситуації роль є “динамічною функціональною одиницею діяльності в конкретній ситуації, а статус – це сукупність постійних, об'єктивних характеристик, тобто соціальний стан людини” [9, с. 13]. Всій сукупності статусних ролей притаманні специфічні функції, які людина, що має цей статус, здатна й повинна виконувати. Інакше можна сказати, що статусна роль – це нормативне поєднання позиції і функції, та чи інша роль у свідомості людей, пов'язана із зразком поведінки, із сподіваннями на те, що людина в цій ролі повинна робити й на що вона має право. Соціальний статус обумовлює вибір мовних одиниць.

Судовий дискурс є яскравим прикладом статусно орієнтованого спілкування, в якому ролі чітко розподілені і за кожним учасником закріп-

лені функції, визначені нормами інституту правосуддя. В судовому дискурсі поняття норми є головним. Порядок проведення судового засідання закріплений певними нормами, так само як і мовлення не тільки представників закону, але й інших учасників судового процесу. Інституціональність – це певний рівень соціального контролю, який в судовому дискурсі реалізується дозволом або заборону щоось говорити.

Крім того, тлумачення та пояснення ознак соціального статусу, які є типовими для певної мовної системи, набуває особливої важливості в умовах культурного розриву (наприклад, під час спілкування з представниками іншої культури) [10, с. 4].

Не зупиняючись на структурі та побудові судової системи Англії, зауважимо, що англійські судді посідають особливе місце серед посадових осіб британських державних установ. Ця замкнена, відносно нечисленна корпорація юристів відіграла головну роль у виникненні та розвитку англійського права. Суддів в Англії розглядають, хоча і з деякими застереженнями, як творців права, незалежно від того, створюють вони нові норми своїми рішеннями чи інтерпретують парламентське законодавство.

Суддя є представником норми права, який уособлює інститут суду. Характерною рисою даного дискурсу є принципова нерівність всіх учасників. До дискурсивних формул спілкування можна віднести прийняті в англійському суді форми звертання. Звертання в залі суду є маркером підвищеної соціальної дистанції, формальності звертання.

Звертання містить інформацію про розподіл ролей, рівень комунікативної, соціальної дистанції, співвідноситься з певними стилістичними рисами. Наступні приклади доводять, що судовий дискурс встановлює найбільшу дистанцію.

Лорд – головний суддя (*Lord Chief Justice*), є головою судової влади в Англії та Уельсі, взявши на себе цю роль від лорда – канцлера згідно з Актом про Конституційну Реформу 2005 року. Він є головуючим суддею Кримінального Відділення Апеляційного суду. До лорда – головного судді на початку листа звертаються наступним чином: “*Dear Lord Chief Justice*”. Підпис на конверті оформлюють так: “*The Rt Hon the Lord Chief Justice of England and Wales*”, де “*Rt Hon*” є скороченням “*Right Honourable*” (високошановний) – форми звертання до лордів та деяких інших британських сановників. В суді звертаються “*My Lord*”, за інших обставин – “*Lord Chief Justice*”.

Начальник судових архівів (*The Master of the Rolls*) – титул голови Державного архіву, він од-

ночасно є головою Апеляційного суду, по старшинству посад іде за лордом – головним суддею в Англії та Уельсі. З часу прийняття Акта про Конституційну Реформу також відомий як Голова Цивільного правосуддя. Начальник судових архівів є членом Таємної Ради, звертаються до нього відповідно до судового звання: на початку листа – “*Dear Master of the Rolls*”; конверт підписують наступним чином – “*The Rt Hon the Master of the Rolls*”, а в суді звертаються – “*My Lord*”.

Суддю Апеляційного Суду (*Lord Justice of Appeal*) приймають до Таємної Ради і особа отримує лицарське звання (або титул дружини лицаря – *Dame*). Ім’я, як форма звертання, не використовується, крім таких випадків, коли прізвища суддів є однаковими. За таких обставин саме до молодшого за віком будуть звертатись по імені, наприклад: “*Lord Justice Edmund Davies*”. Літери *QC* (*Queen’s Counsel* – королівський адвокат) не з’являються після його/її імені. На початку листа до судді Апеляційного Суду звертаються “*Dear Lord Justice*”; конверт підписують наступним чином – “*The Rt Hon Lord Justice Smith/The Rt Hon Lady Justice Smith, DBE*”. Під час судового засідання звертаються: “*My Lord/ My Lady*”.

Звертання “*My Lady*” увійшло у вжиток в 1994 році, коли лорд – головний суддя Англії та Уельсу, встановив правило, що до жінки – судді Апеляційного Суду можна звертатися в суді “*My Lady*” замість “*My Lord*” як це вимагалось традицією та законом.

Верховний Суд Об’єднаного Королівства вступив в дію 1 жовтня 2009 року згідно з положеннями Акта про конституційну реформу 2005 року. Верховний Суд взяв на себе судові обов’язки Палати лордів, включаючи остаточну апеляційну юрисдикцію по цивільним справам Об’єднаного Королівства та по кримінальним справам в Англії та Уельсі.

З початку роботи Верховного Суду в 2009 році існуючі судові лорди (*Law Lords*) стали першими членами Верховного суду (*Justices*). Всі перші члени Верховного Суду залишаються членами Палати Лордів, але вони не зможуть засідати та голосувати в Палаті. Нові судді Верховного суду, призначені після жовтня 2009 року, не є членами Палати Лордів.

Джон Дайсон, котрий присягнувся у Верховному Суді, став його єдиним суддею, який не мав титулу лорда. Крім того, точилися дискусії щодо плутанини серед адвокатів, які виступали в суді, яким чином звертатися до суддів. Кульмінацією цих дискусій стало рішення Королеви надати всім суддям Верховного Суду з метою уникнення плутанини під час звернення до суд-

дів так званий “титул ввічливості” (“*courtesy title*”) лорда або леді. Але такий титул не надає прав, передбачених ним.

Судді Високого Суду зазвичай засідають в Лондоні, але можуть відвідувати слухання в головних судових центрах Англії та Уельсу. Вони розглядають серйозні кримінальні та цивільні справи. Суддям Високого Суду зазвичай при призначенні надають титул лицаря. На початку листа до них звертаються – “*My Lord/My Lady*”. Конверт підписують наступним чином: “*The Hon Mr Justice Cane/The Hon Mrs Justice Cane*”. “*My Lord/ My Lady*” є зверненням під час судового засідання.

Окружні судді (*Circuit Judges*) призначаються в один із семи регіонів Англії та Уельсу. Щоб отримати посаду окружного судді, особа повинна мати щонайменше 10 років досвіду роботи в суді, а також відслужити як рекордер в судах по кримінальним справам, або як суддя місцевого суду в суді по цивільним справам. Окружні судді призначаються Королевою за рекомендацією лорда-канцлера. До окружного судді зазвичай звертаються: “*Dear Sir/Madam*”. Підпис на конверті буде виглядати наступним чином: “*His Honour Judge Sir John Cane*” (якщо лицар); “*Her Honour Judge Dame Elizabeth Cane*” (якщо Дама). Під час судового засідання звертаються: “*My Lord/ My Lady*”.

Раніше рекордери (*recorders*) очолювали суди четвертних сесій. Сьогодні рекорд – це барістер або соліситор з досвідом роботи щонайменше 10 років, який призначається Королевою за рекомендацією лорда канцлера з метою частково обіймати посаду судді. Рекордер має такі ж повнова-

ження як і окружний суддя, і може засідати в Суді Корони, Окружному Суді і частково як суддя Високого Суду. Рекордер Лондона є старшим окружним суддею Центрального кримінального суду (*the Old Bailey*). Старший окружний суддя таких міст, як Ліверпуль, Манчестер або Кардіфф, можуть мати титул “почесний рекордер” (*Honorary Recorder*). На початку листа до рекордера звертаються наступним чином: “*Dear Mr Recorder*”, а під час судового засідання: “*Your Honour*”.

Мирові судді (*Justices of the Peace*) призначаються Короною для кожного великого міста або округу. Доки вони перебувають на посаді, до них звертаються “*Your Worship*” (“Ваша милість”). Після імені мирового судді можуть вживатися літери “*JP*”, але це не є обов’язковим.

Висновки. Етикет, як стандартна офіційна поведінка людей, є специфічним способом відображення соціального статусу людини. Розгортаючись на соціальній дистанції між учасниками спілкування, етикет включає як невербальні, так і вербальні засоби відображення (в нашому випадку – спеціалізовану систему звертань) і виявляється в поведінці та нормативних аспектах. Етикет є національно специфічним та являє собою відбиття культурних цінностей суспільства. Особливим видом є судовий етикет, який являє собою спілкування на суперсоціальній дистанції. Крім того, устрій інституту правосуддя в Англії та Уельсі є одним із принципових факторів, який обумовлює особливості судового дискурсу та дискурсів, які межують з ним.

Список літератури

1. Голев Н. Д. Юридический аспект языка в лингвистическом освещении [Электронный ресурс] / Н. Д. Голев. – Режим доступа : <http://www.lexis-asu.narod.ru/other-works>.
2. Кожемякин Е. А. Юридический дискурс как культурный феномен: структура и смыслообразование [Электронный ресурс] / Е. А. Кожемякин. – Режим доступа : <http://konference.siberia-expert.com/publ>.
3. Дубровская Т. В. Судебный дискурс: речевое поведение судьи [Текст] : автореф. дис. д-ра филол. наук / Т. В. Дубровская. – Саратов, 2010. – 39 с.
4. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях [Текст] / Ч. Беккариа. – М., 1939. – 324 с.
5. Словарь по этике [Текст] / под ред. А. А. Гусейнова, И. С. Кона. – 6-е изд. – М., 1989. – 600 с.
6. Формановская Н. И. Русский речевой этикет: лингвистический и методический аспекты [Текст] / Н. И. Формановская. – М. : Рус. язык, 1982. – 126 с.
7. Леоненко В. В. Профессиональная этика участников уголовного судопроизводства [Текст] / В. В. Леоненко. – Киев, 1981. – 210 с.
8. Шиленко Р. В. Прямые и косвенные экспрессивные высказывания в аспекте регулирования межличностных отношений [Текст] / Р. В. Шиленко // Языковое общение и его единицы : сб. науч. тр. Калининск. гос. ун-та. – Калинин, 1986. – С. 49–54.
9. Макаров М. Л. Метакоммуникативные единицы регламентного общения [Текст] / М. Л. Макаров // Языковое общение и его единицы : межвуз. сб. науч. тр. Калининск. гос. ун-та. – Калинин, 1986. – С. 66–71.
10. Карасик В. И. Язык социального статуса [Текст] / В. И. Карасик. – М. : Ин-т языкознания РАН; Волгогр. гос. пед. ин-т, 1992. – 330 с.
11. Debrett’s Correct Form [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.debretts.com/forms-of-address.aspx>.

12. Hirsch A. Anger over courtesy titles for Supreme Court justices [Електронний ресурс] / A. Hirsch. – Режим доступу : <http://www.guardian.co.uk>.
13. Judiciary of England and Wales [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.judiciary.gov.uk>.

Отримано 24.01.2012

Аннотація

Стаття присвячена розгляду однієї з національно-культурних черт судового дискурсу Англії та Уельсу, а саме прийнятих в суді форм звернення до суддів.

Summary

The article is devoted to the study of one of the national and cultural features of the court discourse in England and Wales namely the address forms to judges.

УДК 378.016:519.65

*Р. В. Миленкова, ДВНЗ “Українська академія банківської справи
Національного банку України”*

ДИДАКТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ НА ЮРИДИЧНИХ ФАКУЛЬТЕТАХ ВНЗ

Стаття присвячена аналізу дидактико-методологічних аспектів професійної підготовки майбутніх юристів, опису традиційних методик викладання латинської мови студентам-юристам протягом їх навчання у ВНЗ та визначенню тенденцій оновлення методології викладання класичних мов.

Ключові слова: методологія, методика викладання латинської мови, майбутні юристи, освітній процес, рівень професіоналізму.

Постановка проблеми. Зміна методологічної парадигми у викладанні класичних мов, зокрема латинської мови, майбутнім юристам, розглядається як частина загальної проблеми підвищення рівня професійної, світоглядної, комунікативної та кроскультурної компетентності фахівців.

Зв'язок даної статті з науковими та практичними завданнями полягає у тому, що нині, коли юридична професійна галузь досягла критичної межі у рівні конкуренції, існує об'єктивна необхідність підвищення якості гуманітарної освіти шляхом оновлення дидактико-методологічного комплексу викладання дисциплін.

Аналіз проблем методології навчання латинської мови майбутніх фахівців є, на наш погляд, недостатньо висвітленою частиною загальної проблеми оновлення способів функціонування вищої освіти.

Мета статті полягає в теоретико-методологічному аналізі ефективності традиційних педагогічних технологій здійснення професійної підготовки юристів та в описі тенденцій зміни методології викладання латинської мови, що сприяє підвищенню результатів освіти.

Завдання даної статті полягає у розкритті наявних методів, форм, способів та засобів викла-

дання латинської мови студентами та формулюванні узагальнених рекомендацій щодо вдосконалення дидактичного процесу.

Аналіз актуальних досліджень. Проведений у рамках дослідження аналіз дидактико-педагогічної літератури з різних напрямів показав високу зацікавленість дослідників до зміни методологічних підходів у викладанні класичних мов. Проблеми вивчення мови і культури у дидактиці та вихованні піднімалися такими вченими, як О. Вербицький, Є. Лисак, А. Лосєв, А. Козаржевський, М. Гаспаров, Б. Гіленсон, Л. Щерба, А. Грушка.

Значний внесок у розробку міждисциплінарного підходу до викладання як загальнонаукової методології здійснили українські та зарубіжні дослідники В. Буданов, Л. Ільїна, О. Князєва, С. Курдюшов, М. Кругляк та ін.; стан і прийоми розв'язання проблеми міжмовної взаємодії, а також різні підходи до класифікації типів взаємодії мов описували Б. Горнунг, Б. Серебренніков, Ю. Жлуктенко, А. Білецький, С. Семчинський та ін.; оцінки причин появи запозичень у мові здійснені в роботах А. Мартіне, С. Семчинського, Ю. Сорокіна, С. Шаумяна, Л. Крисіна, О. Муромцевої; аналіз поглядів дослідників щодо систематизації запозиченої лексики та стану вивчення впливів латинської мови на українську та інші мови здійснювали Я. Грот, І. Огієнко, Д. Лотте та ін.